

A felső magánhangzók hosszúsága* (esettanulmány)

1. 1995-ben a Working Papers in Hungarian Sociolinguistics sorozat első számaként jelent meg egy tanulmány az írógépnél a beszélt nyelvre kifejtett hatásáról (Pintzuk–Kontra–Sándor–Borbély 1995). A szerzők azt vizsgálták, hogy a Magyarországon kb. 1980-ig használt írógépek hiányos, a felső hosszú magán-

* Megköszönöm Siptár Péternek értékes megjegyzéseit.

hangzókat jelölő *í, ű* és *ú* betűk nélküli billentyűzete milyen hatással volt, ha volt, a beszélt nyelvre. Több mint ötven éven át ugyanis a nyelvészek között tartotta magát az a vélemény, hogy az írógépek hiányos betűkészlete, pontosabban a rajtuk készült szövegek írásképe fokozza a beszélt nyelvben a hosszú felső magánhangzóknak rövid felsőkkel való helyettesítődését.¹ A tanulmány szerzői ezt „írógéphatásnak” (typewriter effect) nevezik. Megállapították: az írógéphatás, habár nem az egyetlen s nem is a legjelentősebb olyan hatás, amely a magyar felső hosszú magánhangzók rövidülését okozza, mégis statisztikailag szignifikáns jelenség, vagyis a vizsgálatban részt vevők esetében a hiányos billentyűzetű írógépen gépelt szöveg befolyásolhatta a kiejtést. Tehát a hiányos magyar írógépek, legalábbis elméletileg, kiválthatták a hosszú magánhangzók rövidülését. Leszögezik azonban, kérdés, hogy egy bizonyos mennyiségű „tévesen” jelölt magánhangzó elegendő-e ahhoz, hogy hatást gyakoroljon a magyar magánhangzórendszerre.

Az alábbiak azt bizonyítják, hogy olyan környezetben, ahol a mai napig szinte kizárólag olyan írógépek vannak használatban, amelyeknek a billentyűzete nem tartalmaz egyetlen hosszú magánhangzót jelölő betűt sem, tehát ahol a magyar anyanyelvi beszélők maximálisan ki vannak téve olyan gépelt szövegeknek, amelyekből hiányoznak ezek a betűk, illetve ahol a hosszú magánhangzókat is rövidnek jelzik, ma még kevésbé elterjedt a magánhangzók rövidülése. Ezt a következők támasztják alá:

- az adott térségben az *ő* és az *ó*, tehát a középső magánhangzók sem rövidülnek;²
- a felső magánhangzók bizonyos esetekben rövidülnek ugyan, ez azonban nem az írógéphatásnak, hanem az azon a területen beszélt nyelvváltozatnak tudható be;
- egy vajdasági városban, Becsén végzett vizsgálat sem azt a feltételezést nem támasztja alá, hogy a hosszú magánhangzókat jelölő betűk hiánya kiválthatja kiejtésbeli rövidülésüket, sem pedig azt, hogy megnehezítheti a helyesírás elsajátítását.

	Elülső				Közbülső		Hátsó		(előlség)
	rétes		kerek		rétes		kerek		(kerekség)
	rövid	hosszú	rövid	kerek	rövid	hosszú	rövid	hosszú	(hosszúság)
Felső (zárt)	i /i/	í /i:/	ü /ü/	ű /ü:/	–	–	u /u/	ú /u:/	
Felső-középső (félzárt)		é /e:/	ö /ö/	ő /ö:/	–	–	o /o/	ó /o:/	
Alsó-középső (félnyílt)	e /e/	–	–	–	–	–	a /a/	–	
Alsó (nyílt)	–	–	–	–	–	á /a:/	–	–	
(nyelvállás/nyíltság)									

(1) A magyar magánhangzók képzési tulajdonságai

¹ A kérdéses időszakban az is felmerült, hogy e három betű hiánya megnehezíti a magyar helyesírás elsajátítását (pl. Juhász 1940).

² Egyedüli kivétel az *óvoda*: beszédben a szókezdő magánhangzó rövidül.

2. A hiányos írásképnak a kiejtésre és a helyesírási szabályok elsajátítására kifejtett esetleges hatásának megvizsgálása előtt szólni kell a magyar magánhangzók rendszeréről.

2.1. Sok nyelvben a felső (zárt) rövid magánhangzók nyíltabbak a megfelelő hosszúaknál. A magyarban a felső magánhangzóknál ez alig mutatkozik meg: az *i, í, ü, ű, u, ú* gyakorlatilag egyformán zárt (más szóval, közöttük csekély a nyelvtanbeli különbség), bár tény, a röviddek kissé nyíltabbak a hosszúaknál (Nádasdy–Siptár 1994). Ez azonban nem bír fonológiai jelentőséggel: a magyar felső magánhangzók kivétel nélkül mind zárt nyelvtanúak – erre sem a hosszúság, sem az előség, sem pedig a kerekesség nem hat.

A középső nyelvtanú kerek magánhangzóknál a nyelvtan már nagyobb szerepet kap. Az *ő, ó* zártabb az *ö, o*-nál. Fonetikailag az utóbbiak a félzárt és a félnyílt között, az igazi középső nyelvtanú helyezkednek el. Összehasonlítva például a *tőr* és a *tör*, vagy a *pór* és a *por* magánhangzóit, észrevehetjük, hogy nemcsak hosszúságban, hanem minőségben (hangszínben) is különböznek – ennek magyarázata az eltérő nyelvtanú. Fonológiai szempontból azonban az *ö-ő, o-ó* közti nyíltsági különbségnek nincs jelentősége. Ezt jelzi az (1) táblázat, melyben az *i-í, ü-ű, u-ú* illetve az *ö-ő, o-ó* ugyanabban a nyelvtanú sorban, a felsőben (zártban) található.

Az *e-é, a-á* nyíltsága a fonológiának már komoly „gondot” jelent, ugyanis mindkét párban jelentős a nyelvtanbeli különbség. Elsősorban a félzárt *é* és a félnyílt *e* feltűnő ilyen szempontból (habár a félnyílt *a* is zártabb a nyílt *á*-nál). Miről van itt tulajdonképpen szó? Az *é* az egyetlen réses középső nyelvtanú magánhangzó, habár nyelvtanú megegyezik az *ó-o, ő-ö*-ével, tehát a többi félzárt, de kerek magánhangzóéval, fonológiailag mégsem tartozik ebbe a sorba: míg ugyanis az *e-é* megjelenhet szó végén (*mese – parfé*), gyakran vesz részt hosszú–rövid váltakozásban (*mese – mesét*), addig a kerek félzárt magánhangzók szó végén csak hosszúak lehetnek (ez a szabály még az idegen eredetű szavakra is igaz), továbbá hosszú–rövid váltakozásban csak ritkán fordulnak elő (*lő – lovak, tő – tövet*).

Melyik tehát az a tulajdonság, ami alapján az *é* elkülöníthető az *ó-o, ő-ö*-től? Legkézenfekvőbb azt mondani, hogy az *é* félzárt nyelvtanú³ (l. (1) táblázat) csak fonetikai megvalósításában játszik szerepet, mögöttes fonológiai ábrázolásában nem. Vagyis az *é*-t mögöttesen alsó magánhangzónak tekintjük, amely a felszínen (kiejtésben) egy nyelvtanúemelő megvalósítási szabály hatására középsőként jelenik meg. Tehát ilyen értelemben az *é*-t fonológiailag alsó magánhangzónak tekinthetjük. Ennek ismeretében, továbbá ha az *á* esetében egyrészt

³ A kerekesség hiánya, tehát az, hogy az *é* réses magánhangzó, nem jó kritérium, ha ugyanis ezt vennénk alapul, akkor a többi kerek magánhangzónak (*ű-ű, ú-u, a*) is az *ó-o, ő-ö*-vel azonosan kellene viselkednie, ami nem igaz: hosszú–rövid váltakozásban ugyan bármelyik kérdéses magánhangzó részt vehet (*tűz – tűzek, kút – kutak, alma – almát*, továbbá *lő – lovak, tő – tövek*), míg azonban az *ű-ű, ú-u, a* bármelyike előfordulhat szó végén (pl. *tű – eskü, hiú – apu, fa*), addig a kerek félzárt magánhangzók közül szóvégi helyzetben csak a hosszúk jelenhetnek meg (*hajó, rádió, tüdő, menő*).

nem vesszük figyelembe a kerektség hiányát, másrészt eltekintünk a közbülső nyelvhelyzettől (mivel a közbülső magánhangzók a hátsókhoz sorolhatók), akkor az (1) táblázatot a (2) alattivá módosíthatjuk.

	Elülső				Hátsó	
	réses		kerek			
	rövid	hosszú	rövid	hosszú	rövid	hosszú
Felső/zárt	i /i/	í /i:/	ü /ü/	ű /ü:/	u /u/	ú /u:/
Középső	–	é /e:/	ö /ö/	ő /ö:/	o /o/	ó /o:/
Alsó/nyílt	e /e/	–	–	–	a /a/	á /a:/

(2) A magyar magánhangzók fonológiai (mögöttes) csoportosítása

2.2. A kerektségnek csak az elülső képzésű magánhangzók esetében van megkülönböztető szerepe, ugyanis csak ezeknél fordul elő, hogy két magánhangzó között egyetlen különbség fedezhető fel, s ez a különbség éppen a kerektség: $i \leftrightarrow ü$, $é \leftrightarrow ő$ stb.

2.3. Mind a magyar helyesírás, mind a grammatikai hagyomány szerint a magyar magánhangzók hosszú–rövid párokat alkotnak. Kérdés azonban, lehet-e a magánhangzók hosszúsága megkülönböztető jegy, annál inkább, mert a beszélt nyelvben a hosszúság fonológiai értéke bizonytalan (Kassai 1991, Nádasy–Siptár 1998 stb.) – többek között attól függ, hogy a kérdéses magánhangzó hol helyezkedik el. Hogy ezt eldönthessük, meg kell vizsgálnunk, csupán a hosszúság alapján megkülönböztethetők-e a magánhangzók, találhatók-e olyan minimálpárok (egyetlen jegyben különböző szópárok), melyeknél a jelentéskülönbséget kizárólag a hosszúsági jegy megléte vagy hiánya jelzi.

A felső magánhangzók, mivel egyéb jegyeik változatlanok, hosszúságban különbözhetnek, következésképp az *i-í*, *ü-ű*, *u-ú* a hosszúság szempontjából kontrasztív párok:

- (3) *ívás* – *ívás*
kint – *kínt*
bugás – *búgás*
furat – *fúrat*
fűzet – *fűzet*
szüret – *szűret*

Képzőknek a tőhöz való kapcsolódása esetén hosszú–rövid magánhangzó-váltakozás figyelhető meg:

- (4) *stílus* – *stílaris*
dialízis – *dializál*
tűr – *türelem*
szúr – *szurony*
múzeum – *muzeológus*

Ezt a fajta rövidülést csak képzők válthatják ki.⁴ A (4) alatti párokban fonológiai szempontból kivétel nélkül ugyanaz a folyamat játszódik le: a tő utolsó magánhangzója „megrövidül”. Ennek alapján arra következtethetünk, hogy az *i*, *í*, *ü*-*ű*, *u*-*ú* egymás hosszú, illetve rövid párjai.

Ha csak a felső nyelvtudású magánhangzók hosszúságát szemléljük, megállapíthatjuk, hogy a köznyelvben igen bizonytalan a hosszúság fonológiai értéke, pontosabban a felső magánhangzóknál a köznyelvi ejtés gyakran eltér a helyesírás szabályaiban foglaltaktól. Számos olyan eset van, amikor a helyesírás szerint hosszú felső magánhangzót kell írni, a köznyelvi ejtés viszont döntően rövidet használ:

- (5) ?/i/: **tízes**, **vízi**, bizonyítvány, színész, típus
 ?/ü/: gyűrű, gyűszű, nagyfejű
 ?/u/: húga, rúgás, nyújt, ágyú, kétkarú

A több szótagból álló szavak esetében a szóvégen álló felső magánhangzó a köznyelvi ejtésben általában rövid. A felső magánhangzó hosszúságjegye akkor sem változik, ha toldalék követi:

- (6) /i/: **buli** – **buliban**, **bácsi** – **bácsinál**, **házi** – **házias**
 /ü/: **eskü** – **esküvel**, **betű** – **betűről**, **sűrű** – **sűrűbe**, **gyönyörű** – **gyönyörűség**
 /u/: **kapu** – **kaputól**, **anyu** – **anyut**, **tanú** – **tanúval**, **fiú** – **fiúnak**, **hosszú** – **hosszúság**

Másrészt egy szótagú szavakban a szóvégi zárt magánhangzó mindig hosszú. Egyedüli kivétel az *i*, amely névmásokban, igekötőkben röviden is előfordul:

- (7) /i:/: **sí**, **zrí**, **pi**, **mi** (zenében)
 /i/: **ki**, **mi**, **ti**
 /ü:/: **fű**, **mű**, **tű**
 /ü/: –
 /u:/: **bú**, **szú**, **Q** /ku:/
 /u/: –

A nem szóvégi felső magánhangzókat illetően nincs olyan szabály, amely kimondaná, hosszúak-e vagy rövidek. Elvileg a szótárban a nem-szóvégi felső magánhangzó hosszú vagy rövid mivolta adott, számos szóban mégis ingadozik a hosszúság, különösen, ha a magánhangzó nem az utolsó szótagban található:

- (8) /i~i:/: **híradó**, **Tibor**
 /ü~ü:/: **hűvös**, **szűzek**
 /u~u:/: **púpos**, **turista**

⁴ A **tűz** – **tűzek**, **út** – **utat** stb. párokban megfigyelhető hosszú–rövid váltakozás viszont csak ragok, illetve képzők hatására jön létre.

Ebben az esetben elképzelhető, a hosszúság (nem pedig a rövidség) az ingatag tulajdonság, a magyarban ugyanis sok olyan tő van, amelyben kivétel nélkül mindig rövid felső magánhangzó fordul elő (*kicsi, buta, liba, üveg*), de nemigen található olyan, amelyben a nem szóvégi felső magánhangzó mindig hosszú.

A zárt magánhangzóknál tehát a hosszúság fonológiai értéke korlátozott, mert szóvégi helyzetben a környezet függvénye, tehát megjósolható (ezért nem önálló fonológiai jegy), egyébként pedig eléggé ingatag. Tény az is, hogy a magyarban kevés hosszúsági minimálpár található, következésképp a zárt magánhangzók esetében a hosszúságnak kicsi a „funkcionális terhelése”. Ez a magyarázata annak, hogy az olyan szövegek is érthetőek, amelyek *í, ű, ú* nélküli gépen íródtak.

3. Térjünk most rá annak megvizsgálására, hogy olyan környezetben, ahol az írógépeken máig hiányoznak az *í, ű, ú* betűk, van-e az ilyen gépeken írott szövegeknek hatása a kiejtésre, valamint a helyesírás szabályainak elsajátítására. Ehhez egy vizsgálatot végeztünk el, amelyhez a mintát egy vajdasági (bácskai) Tisza menti város egyik általános iskolájának magyar tannyelvű felső osztályai-ból véletlenszerűen kiválasztott 25 tanulója képezte.

Először felmértük az *i-í, ü-ű, u-ú* magánhangzókra vonatkozó helyesírási készségüket. A teszt⁵ harminc olyan mondatot tartalmazott, amelyekbe be kellett helyettesíteni a hiányzó felső magánhangzókat, továbbá huszonöt szópárból ki kellett választani a helyesen írottat.

HELYTELEN ALAK	HIBÁK SZÁMA	HELYTELEN ALAK	HIBÁK SZÁMA
nyíladoznak	20	kútat	1
tüntek el	4	túrkált	1
furatták	3	papírosokat	1
búra	4	bucsúban	1
tűrelme	1	sujtották	1
hívatalban	1	dícsérte	1
íratokat	1	stílusú	1
kúzdött	1	vízparton	1
tanu	1	írt ('betűt vetett')	1
gyanusított	1		

(9) Az első feladat (hiányzó felső magánhangzók behelyettesítése) összegzése

⁵ A tesztelés időtartama mind a négy csoportnál tíz-tíz perc volt, el szeretnénk volna ugyanis kerülni, hogy a kérdőív kitöltése után a tanulók elkezdjenek „gondolkodni”.

SZÓPÁROK	RÖVID	HOSSZÚ	SZÓPÁROK	RÖVID	HOSSZÚ
*gyanu – gyanú	1	24	*hivők – hívők	8	17
*szivesen – szívesen	12	13	*színház – színház	1	24
iratkozás – *íratkozás	17	8	turista – *túrista	24	1
*ujabban – újabban	1	24	*utiköltség – útiköltség	1	24
birs – *bírs	24	1	dicsér – *dícsér	24	1
vigasz – *vígasz	18	7	*kínlódjanak – kínlódjanak	2	23

(10) A második feladat (szópárok helyesen írott elemének kiválasztása) összegzése

Tehát a megkérdezettek leggyakrabban az *i-í* betűket cserélték fel egymással, legritkábban pedig az *ü-ű*-t:

	i→í	í→i	ü→ű	ű→ü	u→ú	ú→u
I. feladat	24	4	2	4	6	6
II. feladat	16	24	0	0	3	2

A felmérés második részét néhány nappal a teszt után bonyolítottuk le, célunk pedig a kétféle írásmódnak az ejtésre kifejtett hatásának ellenőrzése volt. A huszonöt alanyból találomra kiválasztottunk osztályonként hármat. Egyenként fel kellett olvasniuk⁶ azokat a helyesen írott példamondatokat, amelyekben a helyesírási teszt tanúsága szerint leggyakoribbak voltak a hibák. Érdekes volt megfigyelni, a *bura* szót mindegyikük hosszan ejtette⁷ (ugyanakkor csak négyen írták hosszú *ú*-val), a *nyiladoznak*, *papirosokat*, *iratkozás* szókat pedig mindenki hosszú *í*-vel mondta (a helyesírás szempontjából az elsőnél volt legmagasabb a hibaszám). Ugyanígy érdekes volt hallani a *zsűri* és a *tűntek el* szavakat: az előbbi mindannyian a helyesírás szabálya szerint írták, de senki sem ejtette hosszú *ű*-vel, az utóbbinál tapasztalható ugyan ingadozás a helyesírásban, de a kiejtésben egyenesen rövid *ü* hangzott. Teszteltük a *színész*, *színház* szavak kiejtését is. A magyarországi tendenciával szemben bennük az alanyok hosszú *í*-t ejtettek.

Ezután felolvastattunk bizonyos szópárokat: olyanokat, amelyeknél az írásbeli felmérő második feladatában (a helyesen írt szóalak kiválasztása) leggyakrabban hibáztak. E párok egyike helyesen, másik tagja pedig hibásan volt írva. A tanulóknak csak azt a szót kellett kiejteniük, amelyik szerintük helyesen íródott. Továbbá olyan szavakat is felolvastattunk, amelyeknél nem volt tapasztalható helyesírási probléma, tapasztalatunk szerint azonban ejtésük eltér a helyesírástól:

⁶ Az ejtés vizsgálata alatt a teremben csak egy tanuló tartózkodott, tehát a vizsgálati alanyok nem hallották egymást.

⁷ A *bura* szóval kapcsolatban megjegyezzük, hogy Magyarországon is hosszú *ú*-val ejtik, csak éppen írni kell röviddel. Ugyanilyen eset például az *unió*, melyben szintén hosszú *ú* hangzik, ezt azonban a helyesírás nem tükrözi. Tulajdonképpen el kellene gondolkodni azon, vajon a helyesírás miért nem jelzi ezt a tendenciát, hiszen a szabályzat következetesebb a mássalhangzók hosszúságának jelölésében, vö. 10. kiadás: *mammut* – 11. kiadás: *mamut* stb.

SZÓPÁROK	RÖVID	HOSSZÚ	SZÓPÁROK	RÖVID	HOSSZÚ
*gyanu – gyanú	1	11	*szívesen – szívesen	10	2
dicsér – *dícsér	12	0	turista – *túrista	12	0
*íratkozás – iratkozás	1	11	*utiköltség – útiköltség	5	7
vigasz – *vígasz	12	0	hívők – *hivők	11	1
*kinlódjanak–kinlódjanak	9	3	birs – *bírs	12	1
*ujabban – újabban	3	9	fésű – *fésű	0	12
tanú – *tanu	2	10	küzdött – *kűzdött	1	11
*sújtották – sújtották	11	1	bizonyítvány–*bizonyítvány	0	12
rúgás – *rugás	4	8	tízes – *tizes	12	0
*típus – típus	11	1	húga – *huga	9	3

A kapott eredményeket ellenőriztük: az írásbeli felmérésben szereplő szavakból kiválasztottunk tizenkettőt. A válogatásnál vigyáztunk arra, hogy olyan szavak is szerepeljenek a listán, amelyek ejtése megegyezik a standard⁸ ejtéssel, és olyanok is, amelyek az adott környezetben másként hangzanak. Ezután találozókérdésszerűen megfogalmaztuk jelentésüket (pl. hogy nevezzük azt a személyt, aki szabadsága idején pihenésként helyről helyre utazik? – turista), majd e meghatározásokat egyenként felolvastuk a tizenkét diáknak. Az ő feladatuk az volt, hogy e körülírások alapján kitalálják a keresett szót. E teszt jó eszköznek bizonyult, hogy a kérdéses szavak felső magánhangzóinak a hosszúságát teszteljük, ugyanis spontán válaszokat kaptunk, melyek feltételezéseink szerint a leghűbben tükrözik a vizsgálati alanyok mentális lexikonának állapotát. A kapott eredmények ezt alá is támasztják. Ha ugyanis összevetjük a (12)-es táblázatba foglaltakat a (11)-es táblázat adataival, láthatjuk, hogy az adatok között jelentős eltérés nincs: mind a felolvastatás, mind a spontán válaszadás alkalmával az adatközlők megközelítőleg ugyanazt produkálták.

SZÓ	HOSSZÚ	RÖVID	SZÓ	HOSSZÚ	RÖVID
színház	12	0	bizonyítvány	12	0
tízes	1	11	fésű	12	0
turista	0	12	gyanú	11	1
zsűri	0	12	húga	4	8
újabban	8	4	iratkozás	11	1
birs	0	12	rúgás	9	3

⁸ A budapesti köznyelvet, következésképp ejtést tekintjük standardnak.

4. A vizsgálatban részt vevők helyesírási készségéről megállapítható, az esetek nagy többségében tudják, mikor kell rövid vagy hosszú felső magánhangzót írni, ami megkérdőjelezheti azt a feltételezést, amely szerint az *í, ű, ú* betűk hiánya megnehezítheti a helyesírás elsajátítását. A tanulók tulajdonképpen csak akkor hibáztak, amikor olyan szóval találták magukat szembe, amelynek ejtése eltér a standard ejtéstől. Továbbá a kétféle íráskép sem zavarja meg őket, tehát írógéphatás nem tapasztalható náluk.

Ami a kétféle írásképnek a kiejtésre gyakorolt hatását illeti, legfeltűnőbb azon felső magánhangzók hosszúságának ingadozása, amelyek a szavak belsejében helyezkednek el:

- (14) ?/i/: *tízes, típus, szívesen, kinlódjanak*
 ?/i:/: *nyíladoznak, papírosokat*
 ?/u/: *sujtották, huga, rugás*
 ?/ü:/: *küzdött*

Ez sem feltétlenül az íráskép hatása azonban, itt is inkább a helyi magyar nyelvváltozattal kell számolni.

Ha a felső magánhangzó szóvégi pozíciót foglal el, a *tanú* szó kivételével, nem rövidül: úgy is mondhatnánk, a hátsó kerek felső magánhangzó rövidül(het), az elülső kerek nem – ez a tendencia homlokegyenest szembenáll a budapesti köznyelvben tapasztalhatóval.

A felmérés szerint szókezdő helyzetben a kérdéses magánhangzók nem rövidülnek, ugyanakkor az *iratkozás* szóban az *i* hosszan hangzik, tehát itt a kiejtés nem követi a helyesírási szabályt.

SZAKIRODALOM

- A magyar helyesírás szabályai*. 10. kiadás. 1983²³. Akadémiai Kiadó, Budapest.
A magyar helyesírás szabályai. 11. kiadás. 1990⁷. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 Juhász Zoltán 1940. Rontja-e a gépirás a magyar nyelvet? *Magyarosan* 9: 59–61.
 Nádasdy Ádám–Siptár Péter 1994. A magánhangzók. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 2. kötet. Fonológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 Nádasdy, Ádám–Siptár, Péter 1998. Vowel length in present-day spoken Hungarian. *The Even Yearbook* 3. ELTE SEAS Working Papers in Linguistics. 149–172.
 Kassai Ilona 1991. Hol tart ma a magyar magánhangzók időtartamának ingadozása? *Magyar Nyelvőr*: 69–80.
 Pintzuk, Susan–Kontra, Miklós–Sándor, Klára–Borbély, Anna 1995. *The Effect of the Typewriter on Hungarian Reading Style*. Working Papers in Hungarian Sociolinguistics 1. Linguistics Institute, HAS, Budapest.

Bene Annamária

SUMMARY

*Bene, Annamária***The length of high vowels**

A paper in the first issue of the series *Working Papers in Hungarian Sociolinguistics* (1995) investigated the effect of the typewriter on spoken language: whether old keyboards lacking the letters *í*, *ű*, *ú* standing for long high vowels did or did not influence pronunciation habits of speakers. The authors of that paper then concluded that such typewriters might in principle contribute to the shortening of long high vowels.

The present paper discusses the fact that in an environment where typewriters lacking all long vowel letters are almost exclusively used even today, that is, where native speakers of Hungarian are maximally exposed to typed texts in which such letters are missing, or rather replaced by their short counterparts, the shortening of long vowels is as yet less widespread than it is in Standard Hungarian.